

УДК 37.091.3-057.875

EXTRACURRICULAR ACTIVITIES OF STUDENTS: THEORETICAL FOUNDATIONS

ПОЗНАВЧАЛЬНА ДІЯЛЬНІСТЬ СТУДЕНТІВ: ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ

Павло Цись

здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки
E-mail: Tsys.pavel@gmail.com
ORCID: 0009-0006-9136-5778
ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет», Україна

Pavlo Tsys

applicant of of the third (educational and scientific) level higher education specialty 011 Educational, pedagogical sciences
E-mail: Tsys.pavel@gmail.com
ORCID: 0009-0006-9136-5778
SHEI «Donbas State Pedagogical University», Ukraine

ABSTRACT

The article examines the theoretical foundations of the process of students' extracurricular activities at the university. The author analyzes scientific studies that explore various interpretations of extracurricular activities, which made it possible to identify two key directions of such activities: a social direction, characterized by the development of personal qualities as well as communication and interpersonal interaction skills; and a professional direction, which is directly related to the student's field of study. The importance of the territorial aspect is emphasized, which lies in the possibility of conducting extracurricular activities both within the university environment and beyond the educational institution.

It is emphasized that extracurricular activities may include theoretical and research-oriented events; however, they should serve not as the primary type of activity but rather as a preparatory stage. The author concludes that analyzing scientific works and solving problem-based tasks are more appropriate during the academic process. As for extracurricular activities, they can serve as a platform for developing practical skills.

A critical examination of researchers' conclusions, along with the author's own interpretation of extracurricular activities, made it possible to identify the key principles that characterize these activities and ensure their effective implementation. The research demonstrated the fundamental importance of the principle of voluntariness, which implies the student's independent choice of extracurricular activities and their location. It is emphasized that adherence to the principle of voluntariness, which also includes consultative support from a supervisor, fosters the student's motivation to engage in extracurricular activities and contributes to the formation of the principle of independence, which promotes the development of self-organization skills and professional responsibility.

The author provides an explanation of the significance of the principles of practical orientation and connection with the educational process, which lie in the necessity of conducting activities based on specialized practice to develop professional competencies.

In the research process, internal principles of extracurricular activities were

identified, including the application of new methods and technological approaches (interactivity and creativity); the use of knowledge from various academic disciplines in extracurricular practice (interdisciplinarity); and the development of teamwork skills.

Key words: *extracurricular activities, social and professional direction, practical experience, personal qualities of the student, interpersonal interaction, academic activities, supervisor (consultant), self-organization, motivation.*

Актуальність теми. Актуальність дослідження позанавчальної діяльності студентів полягає у сучасних академічних та соціальних вимогах, спрямованих на становлення і розвиток не лише фахівця певної галузі, а й всебічно розвиненої особистості, здатної вибудовувати міжособистісні та міжкультурні зв'язки. Ці вимоги набувають дедалі більшого значення в умовах глобалізації та європейської інтеграції України. Варто підкреслити, що виключно аудиторна підготовка студентів сьогодні не може задовольнити вимоги, які висувають ринок праці та сучасні соціальні виклики. Тому впровадження додаткових видів діяльності студентів має активно реалізовуватися у практиці закладів вищої освіти. Студенти, залучені до позанавчальної діяльності, отримують можливість розвивати практичні навички, які можуть бути спрямовані на професійну сферу та на участь у загальносоціальних заходах. Це, зокрема, сприяє розвитку особистісних якостей, необхідних для формування цілісної професійної особистості, як-от: лідерських, здатності до тайм-менеджменту, навичок саморефлексії, психологічної стійкості, командної роботи тощо. Відповідно, дослідження особливостей позанавчальної діяльності студентів має чітко виражений мультидисциплінарний характер. Водночас варто враховувати, що позанавчальна діяльність потребує підтримки та супроводу з боку викладачів (керівників), які мають виступати у ролі наставників і надавати консультаційну підтримку студентам. Це, своєю чергою, вимагає відповідної підготовленості від керівників, адже взаємодія зі студентами в межах аудиторної та позанавчальної діяльності має суттєві відмінності. Зазначені аспекти, які постають при аналізі особливостей позанавчальної роботи студентів, підтверджують актуальність всебічного дослідження цього процесу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема залучення студентів до позанавчальної діяльності розглядалася у фундаментальних працях зарубіжних учених, як-от: Дж. Кух, А. Остін, Е. Паскарелла, Л. Рейзер, В. Тінто, А. Чекерінг та ін. Дослідники вивчали ключові напрями особистісного розвитку студентів у процесі їхньої участі в позанавчальній діяльності.

Останні наукові висновки українських учених охоплюють низку проблем, пов'язаних із позанавчальною діяльністю, а саме: формування професійної компетентності студентів (М. Водолажський, Г. Лєтяго, В. Чернуський), зв'язок позанавчальної діяльності з ефективністю соціалізації студентів (М. Дідух, Г. Овчаренко), формування лідерства у позанавчальній діяльності (О. Ковалева), а також особистісних якостей (І. Газда, Г. Кондратенко, Т. Коноваленко, С. Трегуб).

Формулювання цілей (мета) статті, постановка завдання. Метою цієї статті є аналіз результатів досліджень теоретиків і практиків, які вивчали особливості позанавчальної діяльності студентів, а також формулювання основних принципів такої діяльності.

Виклад основного матеріалу дослідження з новим обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Теоретичні засади є важливою складовою повноцінного дослідження проблеми, а також потенційних подальших практичних імплементацій. Тому критичний аналіз основоположних, а також останніх (у хронологічному розумінні) досліджень проблеми має важливе значення для вибудовування структури власних наукових висновків. Такий критичний огляд повинен спиратися на вітчизняні та зарубіжні студії, що дасть змогу провести всебічне вивчення особливостей позанавчальної роботи студентів.

Перш за все, важливо сформулювати визначення поняття «позанавчальної діяльності». Так, згідно з Т. Децюк, «під позааудиторною роботою ми розуміємо діяльність студентів під керівництвом і контролем викладачів, якою вони займаються у вільний від аудиторних занять час в умовах вищого навчального закладу з метою формування професійної компетентності, а також самоактуалізації, самовиховання, самоосвіти» (Децюк, 2015, с. 15). Це визначення охоплює широкий спектр напрямів позанавчальної роботи. Однак ми вважаємо його недостатнім, зокрема, з урахуванням сучасних технологічних реалій. Так, постає питання, чи можна вважати позанавчальною діяльністю роботу студентів поза межами університету? Якщо ми розглядаємо самоосвіту та самовиховання як важливі компетенції особистості, чи можуть вони формуватися під час діяльності, яка виконується поза університетом? Якщо, наприклад, мова йде про волонтерську роботу, що має соціальне значення або безпосередньо впливає на отримання професійного досвіду студентом (у сферах соціальної роботи, психології, педагогіки тощо), вона може плануватися в умовах закладу вищої освіти, керівник від університету може виступати в ролі наставника для студента, однак у такому випадку вона не відбуватиметься безпосередньо в умовах університету.

Також необхідно зазначити щодо позанавчальної діяльності студентів в режимі онлайн, яка може мати професійну, соціальну спрямованість і, більше того, бути зорієнтована на співпрацю з представниками інших країн у дистанційному форматі. Якщо студент виконує таку діяльність, використовуючи власні технічні засоби, виникає питання про доцільність визнання такої роботи в умовах закладу вищої освіти.

Враховуючи вищевикладене, нам необхідно розглядати позанавчальну діяльність як двосторонній процес. Так, ґрунтуючись на висновках Т. Кучай, В. Сулими, Н. Рожак та ін., «позааудиторну роботу можна поділити на професійно та соціально спрямовану» (Кучай, Сулим, Рожак, Рокосовик, 2022, с. 270). Отже, професійно спрямована діяльність має бути безпосередньо пов'язана зі спеціальністю студента та виконувати роль допоміжного інструменту для здобуття практичного досвіду, розвитку професійних навичок тощо. У свою чергу, соціальна діяльність позанавчального формату має на меті сприяти розвитку особистісних якостей студента, його здатності вибудовувати міжособистісні комунікаційні зв'язки, долати прояви стресу, застосовувати тайм-менеджмент тощо.

Незалежно від того, застосовується позанавчальна діяльність у професійному чи соціальному напрямках, важливо враховувати територіальність такої роботи. Якщо звернутися до висновків українських дослідників, то можна

виявити, що проведення позанавчальної діяльності часто розглядається в контексті навчальних аудиторій, тобто в межах закладу вищої освіти. Так, наприклад, Т. Децюк зазначала, що позааудиторна (позанавчальна) робота «здійснюється у формі різних заходів в групі, на факультеті, в навчальному закладі на основі студентського самоврядування, активності студентів, а також допомоги викладачів» (Децюк, 2018, с. 302). Дійсно, діяльність, яка не пов'язана безпосередньо з академічним процесом і потребує додаткової активності студентів у різних напрямках (професійному та соціальному), може вважатися позанавчальною. Однак, водночас постає питання про можливість виконання студентами позанавчальної роботи поза територією університету, зокрема на базі інших установ. Наприклад, студент, який вивчає соціальну роботу і проходить практику як волонтер соціальних служб або в організаціях, які надають підтримку у форматі кейс-менеджменту. Чи можна таку діяльність студента називати позанавчальною? Для цього необхідно дати відповідь на наступні питання:

1. Чи має така діяльність професійну або соціальну спрямованість, метою якої є розвиток особистості студента?
2. Чи вимагає така діяльність додаткової участі студента, не пов'язаної з безпосередньою академічною діяльністю?
3. Чи проводиться така діяльність у закладі вищої освіти або поза його територією?

У разі позитивних відповідей на ці питання можна говорити про те, що визначена діяльність є позанавчальною. Інші дослідники також відзначали, що позанавчальна діяльність передбачає виконання роботи не лише поза академічним часом, а й поза межами навчального закладу. Згідно з твердженням Ю. Вінтюка, який стверджує, що «до позааудиторної роботи відносять всі види самостійної діяльності, що здійснюються студентами не в навчальних аудиторіях під керівництвом викладача» (Вінтюк, 2018, с. 572), можна підкреслити, що виконання діяльності студентами поза академічним часом не є єдиною характеристикою позанавчальної діяльності, яка є більш комплексним і розгалуженим процесом. Така діяльність може вимагати виконання роботи поза університетом, але за участю керівника, який має виступати у якості консультанта.

Однак висновки Ю. Вінтюка також не дають повного визначення позанавчальної діяльності. Автор орієнтується на розуміння позанавчальної діяльності як самостійної, яку студент виконує у зворотному форматі, спрямованому на самого себе. Такий висновок прослідковується в переліку прикладів такої діяльності, наданих Ю. Вінтюком, серед яких: «підготовка до практичних і семінарських занять, виконання домашніх контрольних робіт, індивідуальних завдань, написання курсових і дипломних робіт тощо» (Вінтюк, 2018, с. 572). Отже, дослідник приділяє увагу вузькому визначенню процесу позанавчальної діяльності, не розглядаючи інші варіанти участі. Приклад, наведений вище, щодо потенційного залучення студента до роботи соціальних служб або організацій, може включати роботу індивідуального характеру, метою якої є теоретична підготовка студента, пов'язана з аналізом періодичних наукових видань, професійного медіаконтенту. Більше того, така робота практичного характеру може бути безпосередньо пов'язана з написанням

курсів, дипломних або інших досліджень і виступати як платформа для проведення експерименту. Тому в цьому прикладі позанавчальною діяльністю буде і робота з теоретичними джерелами, і аналіз отриманих даних, їх подальше застосування в теоретичному дослідженні, а також практична соціальна робота, яка вимагає безпосередньої міжособистісної взаємодії. Отже, при формуванні характеристики позанавчальної діяльності не можна обмежуватися лише самостійною роботою студента з різними джерелами.

Більш об'ємні визначення позанавчальної діяльності знаходимо в роботах Л. Гончар та В. Остапчук. Так, Л. Гончар зазначала, що «позааудиторна робота, організована в тій чи тій формі дозволяє розгорнутися певному виду діяльності студентів, забезпечити необхідні умови для їхнього морально-духовного розвитку, формування культури професійної діяльності» (Гончар, 2020, с. 242). Можна погодитися з авторкою, що позанавчальна діяльність має бути спрямована не лише на виконання плану роботи та опрацювання наукових джерел, а й на формування професійних умінь і навичок студентів, створення умов для їхнього внутрішньоособистісного розвитку. Схожий висновок простежуємо у В. Остапчук, яка визначає позанавчальну роботу як необхідний і важливий елемент «активного навчання, оскільки вона дозволяє студентам застосовувати свої знання на практиці, розвивати навички командної роботи та лідерства» (Остапчук, 2023, с. 65). У цьому визначенні також окреслюється двоспрямованість позанавчальної роботи, яка охоплює професійну та соціальну складові.

Спираючись на висновки Ю. Вінтюка, Л. Гончар, Т. Децюк, Т. Кучай, В. Остапчук, Н. Рожак, В. Сулими можна запропонувати власне визначення процесу позанавчальної діяльності. З огляду на подвійне спрямування (професійне та соціальне) та можливість проведення і у межах університетського середовища, і поза територією закладу вищої освіти, позанавчальна робота розуміється як *діяльність під керівництвом консультантів (викладачів), що здійснюється у позааудиторний час у закладі освіти або поза ним, визначається професійною чи соціальною спрямованістю і має на меті формування компетентної особистості, затребуваної сучасним ринком праці*.

Проаналізувавши висновки науковців, які досліджували проблему позанавчальної діяльності, можна виокремити основні принципи, що можуть бути застосовані до характеристики такої діяльності саме в університеті. Додатково звернемося до висновків українських учених, зокрема К. Джеджери та Т. Черніговець. Автори зазначають, що «позааудиторна діяльність, що реалізується зі студентами університету, має свої особливості, обумовлені специфікою професійної підготовки за спеціальностями» (Джеджера, Черніговець, 2020, с. 109). Тобто, незалежно від того, що позанавчальна діяльність може виконуватися в межах закладу вищої освіти, важливим є професійний підхід, який забезпечує формування у студентів професійних навичок, пов'язаних зі спеціальністю. Це зумовлює виникнення *принципу практичної спрямованості*, орієнтованого на формування та розвиток професійної компетентності. Як зазначалося раніше, найбільш ефективно цей підхід реалізується під час проходження практики «на місцях», коли студент взаємодіє зі своєю спеціальністю в реальних умовах, а не лише шляхом розв'язання проблемних ситуацій або імітації такої діяльності в межах університету. Отже, для забезпечення цього принципу важливою є

позанавчальна діяльність, що контролюється керівником від університету, але здійснюється поза його межами в установах, які відповідають спеціалізації студента. Вважаємо, що період практики можна частково віднести до позанавчальної діяльності, оскільки він відбувається поза академічними заняттями, хоча є складовою освітнього процесу.

Однак другий принцип позанавчальної діяльності – *добровільності* – демонструє умовність такого визначення. Цей принцип підкреслює важливість добровільного залучення студентів до заходів позанавчальної діяльності. З огляду на те, що офіційна практика студентів є частиною навчального плану в університеті, таке залучення не можна вважати добровільним. Тому період університетської практики можна розглядати як позанавчальну діяльність лише через певну спільність із наданим трактуванням цього процесу. Отже, принцип добровільності не дозволяє стверджувати, що академічна практика є класичною позанавчальною діяльністю. У такому випадку, більш доречним прикладом є саме волонтерська участь студента в роботі, що пов'язана з його професійною підготовкою в університеті. Такий формат забезпечує дотримання умов двоспрямованості діяльності, а також принципу добровільної участі, що сприяє підвищенню мотивації до виконання завдань і більшій залученості в робочий процес. Отже, керівник студента від університету має надавати консультаційну та/або практичну підтримку студенту в пошуку позанавчальної діяльності, яка б відповідала соціальній або професійній спрямованості та передбачала добровільність участі.

З огляду на безпосередню залученість керівника від закладу вищої освіти до процесу позанавчальної діяльності студента, необхідно також підтримувати *зв'язок із навчальним процесом*. Цей принцип є ключовим для забезпечення професійної спрямованості позанавчальної діяльності. Вона має бути не самостійним процесом заради процесу, а мати чіткий зв'язок із профільними академічними дисциплінами. У цьому контексті цікавим є висновок Н. Волощук, О. Денисюк, О. Ходаківської та О. Галютіної, згідно з яким «відсутність суворого оцінювання робить позааудиторні заходи більш виграшними порівняно з навчальними заняттями, проте не менш відповідальними, адже оприлюднення результатів такої роботи відбувається, як правило, через виступи перед аудиторією» (Волощук, Денисюк, Ходаківська, Галютіна, 2018, с. 37). Отже, участь студентів у позанавчальній діяльності може супроводжуватися відсутністю стресових проявів через те, що така діяльність не передбачає академічного оцінювання. Водночас вона не повинна сприйматися студентами як формальність чи необов'язковість. Саме тому важливим є принцип добровільності, який створює умови для внутрішньої мотивації до виконання певної діяльності, а отже – відповідального ставлення. Важливою є також роль керівника, який має забезпечити публічне представлення результатів, отриманих у процесі такої діяльності, що дозволить не лише сприяти розвитку певних компетенцій студента, а й формувати додаткову відповідальність за позанавчальну роботу.

Відповідальне ставлення студента до позанавчальної діяльності безпосередньо пов'язане з *принципом самостійності*, який сприяє формуванню різних особистісних компетенцій. Насамперед важливо зазначити, що реалізація цього принципу можлива саме за умов консультаційної підтримки керівника,

який спрямовуватиме діяльність студента, а не здійснюватиме тотальний контроль. Виступаючи у якості помічника, керівник забезпечить розвиток самоорганізації студента, зокрема внутрішньоособистісної, що стане каталізатором інших аспектів самоорганізації, таких як тайм-менеджмент, самоаналіз тощо. У результаті це сприятиме підвищенню ініціативності у роботі та більш відповідальному виконанню практичних завдань.

Постає питання щодо рівня розвитку самостійності у випадку недостатньої уваги керівника до позанавчальної діяльності студента. Для відповіді необхідно знову підкреслити фундаментальну важливість принципу добровільності, який є основою інших окреслених принципів. Керівник повинен брати участь як консультант у позанавчальній діяльності студента, пов'язаній із практичною підготовкою, надаючи інформаційну підтримку та супровід, а не здійснюючи керування процесом. Відповідно, без принципу добровільності, за якого студент самостійно обирає вид позанавчальної діяльності та місце її проведення, неможливо досягти становлення самостійності з мінімальним втручанням керівника у практичний процес. Отже, основною умовою принципу самостійності є мотивація студента до позанавчальної роботи. Навіть якщо така діяльність відбувається в межах університету, керівник має зберігати консультаційно-допоміжну роль, що сприятиме більшому прояву самостійності студента.

Потрібно окремо відзначити принципи, які можуть бути застосовані рівноцінно під час позанавчальної діяльності в університеті або поза його межами. Ці принципи безпосередньо пов'язані з наповненням позанавчальної діяльності, серед яких:

1. *Інтерактивність та креативність.* Принцип спрямований на забезпечення різноманіття технологічності позанавчальної діяльності, що включає нові методи, різні технології роботи над проєктами в професійній сфері, застосування творчих елементів. Однак важливо, щоб така діяльність не перетворювалася на імітацію професійної роботи з проблемними ситуаціями. Такі варіанти роботи зі студентами не повинні повністю виключатися, однак їх більш ефективно застосовувати саме в межах академічного процесу, як закріплення отриманих теоретичних знань. У період позанавчальної діяльності необхідно зосередити увагу саме на практиці.

2. *Міждисциплінарність.* Принцип ґрунтується на вказаному раніше значенні практики. Під час позанавчальної роботи студенту необхідно застосовувати отримані знання не тільки безпосередньо своєї спеціальності, але й суміжних дисциплін, оскільки практична робота завжди передбачає необхідність міждисциплінарного підходу.

3. *Принцип роботи в команді* також може бути застосований незалежно від територіальності виконання позанавчальної діяльності. Цей принцип спрямований, насамперед, на отримання досвіду міжособистісної взаємодії, розподілу ролей у стратегії досягнення кінцевого результату, а також розвитку потенційних лідерських якостей.

Висновки та перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Отже, позанавчальна діяльність є важливою умовою становлення та подальшого розвитку необхідних особистісних і фахових компетенцій студентів. Така діяльність може мати соціальну (для розвитку внутрішньоособистісних та загальноособистісних якостей) і професійну спрямованість, а також проводитися

на базі університетів або на території інших організацій, закладів, підприємств тощо. Теоретична основа розуміння сутності позанавчальної діяльності базується на певних принципах, одним із найбільш впливових є принцип добровільності, який забезпечує мотивацію студента до участі в діяльності, сприяє розвитку самостійності та ініціативності. Керівник студента, яким виступає представник університету, має мінімізувати власне втручання у кожен дію студента, зосереджуючись на наданні консультативного супроводу та проведенні фінального обговорення отриманих результатів. Водночас керівник повинен бути безпосередньо залучений до забезпечення принципу практичної спрямованості позанавчальної діяльності, а також її зв'язку з навчальним процесом.

Подальші дослідження теоретичних засад позанавчальної діяльності студентів мають на меті розширити розуміння цього процесу українськими та зарубіжними науковцями, що дасть змогу виокремити завдання такої діяльності та її функції. Також особливий інтерес становить вивчення технологій організації позанавчальної діяльності в межах компаративістського аналізу. Важливим є розгляд перспектив інтеграції (з інших країн у простір українських університетів) позитивного досвіду позанавчальної діяльності студентів.

ДЖЕРЕЛА І ЛІТЕРАТУРА

Вінтюк, Ю. (2018). Актуальні завдання підготовки психологів у позааудиторній навчальній діяльності. Молодий вчений. №10(62). С. 571–576.

Волощук, Н., Денисюк, О., Ходаківська, О., Галютіна, О. (2018). Позааудиторна робота студента: невикористаний резерв або джерело дидактичних інновацій. Медична освіта. №4. С. 36–40.

Гончар, Л. (2020). Особливості формування культури професійної діяльності майбутніх менеджерів у позааудиторній діяльності університету. Професіоналізм педагога: теоретичні й методичні аспекти. Вип. 12. С. 240–251.

Децюк, Т. (2015). Технології формування професійної компетентності у майбутніх соціальних працівників у позааудиторній роботі: [методичні рекомендації для позааудиторної роботи зі студентами спеціальності «Соціальна робота»]. Чернівці: ЧНТУ. 87 с.

Децюк, Т. (2018). Формування лідерських якостей у студентів у позааудиторній роботі в умовах вищого навчального закладу. Молодий вчений. №1(53). С. 301–304.

Джеджера, К., Черніговець, Т. (2020). Особистісна реалізація студентів у позааудиторній діяльності (на прикладі Рівненського державного гуманітарного університету). Нова педагогічна думка. №1(101). С. 106–110.

Кучай, Т., Сулим, В., Рожак, Н., Рокосовик, Н. (2022). Роль позааудиторної роботи у підвищенні якості підготовки майбутніх фахівців іноземної мови. Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. №1(115). С. 269–276.

Остапчук, В. (2023). Педагогічні технології професійного саморозвитку майбутніх соціальних працівників в умовах позааудиторної діяльності. Ввічливість. Humanitas. №5. С. 61–66.

REFERENCES

Vintiuk Yu. Current tasks of psychologist training in extracurricular educational activities. Young Scientist. 2018. 10(62). P. 571–576. [in Ukrainian].

Voloshchuk N., Denysiuk O., Khodakivska O., Haliutina O. Extracurricular work of students: an unused reserve or a source of didactic innovations. Medical Education. 2018. 4. P. 36–40. [in Ukrainian].

Honchar L. Features of the formation of professional culture of future managers in extracurricular activities of the university. Professionalism of the Teacher: Theoretical and Methodological Aspects. 2020. 12. P. 240–251. [in Ukrainian].

Detsiuk T. M. Technologies for the formation of professional competence in future social workers in extracurricular work: [methodical recommendations for extracurricular work with students of the specialty «Social Work»]. Chernihiv: ChNTU. 2015. 87 p. [in Ukrainian].

Detsiuk T. Formation of leadership qualities in students in extracurricular work in higher education institutions. Young Scientist. 2018. 1(53). P. 301–304. [in Ukrainian].

Dzhedzhera K., Chernihovets T. Personal self-realization of students in extracurricular activities (on the example of Rivne State University of Humanities). New Pedagogical Thought. 2020. 1(101). P. 106–110. [in Ukrainian].

Kuchai T., Sulym V., Rozhak N., Rokosovik N. The role of extracurricular work in improving the quality of training of future foreign language specialists. Pedagogical Sciences: Theory, History, Innovative Technologies. 2022. 1(115). P. 269–276. [in Ukrainian].

Ostapchuk V. Pedagogical technologies of professional self-development of future social workers in the conditions of extracurricular activities. Vvichlyvist. Humanitas. 2023. 5. P. 61–66. [in Ukrainian].

АНОТАЦІЯ

У статті розглянуто теоретичні засади процесу позанавчальної діяльності студентів університету. Автором проведено аналіз наукових студій, у яких досліджувалися різні трактування позанавчальної діяльності, що дозволило виокремити дві спрямованості цієї діяльності: соціальну, що визначається формуванням особистісних якостей, навичок комунікації, міжособистісної взаємодії; та професійну, яка має безпосередній зв'язок зі спеціальністю студента. Підкреслено значення територіального аспекту, який полягає в можливості здійснення позанавчальної діяльності в університетському середовищі, а також поза межами закладу освіти.

Підкреслено, що позанавчальна діяльність може складатися із заходів теоретико-дослідницького характеру, проте не у якості основного виду діяльності, а як підготовчий етап. Автор робить висновок, що аналіз наукових джерел і розв'язання проблемних завдань є більш доречним під час академічного процесу. Щодо позанавчальної діяльності – вона може бути платформою для формування практичних навичок.

Критичний аналіз висновків дослідників, а також надання автором власної інтерпретації позанавчальної діяльності дозволило визначити основні принципи, що характеризують цю діяльність і забезпечують її ефективне застосування. Дослідження продемонструвало фундаментальне значення принципу добровільності, який передбачає самостійний вибір студентом позанавчальної діяльності та місця її проведення. Акцентовано увагу, що саме дотримання принципу добровільності, який також включає консультаційно-

супровідну участь керівника, сприяє мотивації студента до виконання позанавчальної діяльності та формуванню принципу самостійності, що забезпечує розвиток навичок самоорганізації та професійної відповідальності.

Автором надано пояснення значущості принципів практичної спрямованості та зв'язку з навчальним процесом, які полягають у необхідності здійснення діяльності, що ґрунтується на спеціалізованій практиці для розвитку професійних компетенцій.

У процесі дослідження виокремлено внутрішні принципи позанавчальної діяльності, серед яких: застосування нових методів, технологічних підходів (інтерактивність і креативність); використання у практиці позанавчальної діяльності знань різних навчальних дисциплін (міждисциплінарність); а також розвиток навичок командної роботи.

Ключові слова: позанавчальна діяльність, соціальний та професійний напрям, практичний досвід, особистісні якості студента, міжособистісна взаємодія, академічна діяльність, керівник (консультант), самоорганізація, мотивування.

УДК 37.035-057.875:316.46-047.22:061.2(477)

**THE ROLE OF YOUTH PROGRAMS IN THE FORMATION OF
LEADERSHIP COMPETENCE OF HIGHER EDUCATION STUDENTS IN
YOUTH CENTERS OF UKRAINE**

**РОЛЬ МОЛОДІЖНИХ ПРОГРАМ У ФОРМУВАННІ ЛІДЕРСЬКОЇ
КОМПЕТЕНТНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ В МОЛОДІЖНИХ
ЦЕНТРАХ УКРАЇНИ**

Ельміра Чепіга

здобувачка 2 курсу третього
(освітньо-наукового) рівня
вищої освіти освітньої програми
«Освітні, педагогічні науки»
E-mail: elmira18chepiga@gmail.com
ORCID 0009-003-3688-3861
ДВНЗ «Донбаський державний
педагогічний університет», Україна

Elmira Chepiga

getter of the 2st year of the third
(educational and scientific) level of higher
education of the educational program
«Educational and Pedagogical Sciences»
E-mail: elmira18chepiga@gmail.com
ORCID 0009-003-3688-3861
SHEI “Donbas State Pedagogical
University”, Ukraine

ABSTRACT

The article is a study of existing programs and methods used in youth centers to develop leadership skills. It is the centers that create unique opportunities for young people to develop their talents, expand their knowledge and skills, and actively influence social processes. They have become platforms for young people to interact with society. In today's world, there is a growing demand for professionals who not only have a high level of professional competence, but also are able to find an approach to the audience, lead teams and inspire others to achieve common goals. The ability to make informed decisions, possess self-organization skills, and demonstrate leadership qualities in a timely and appropriate manner are very important for higher education students.